

LEVENDE

WWF

NATUR

NR. 1, MARTS 1992

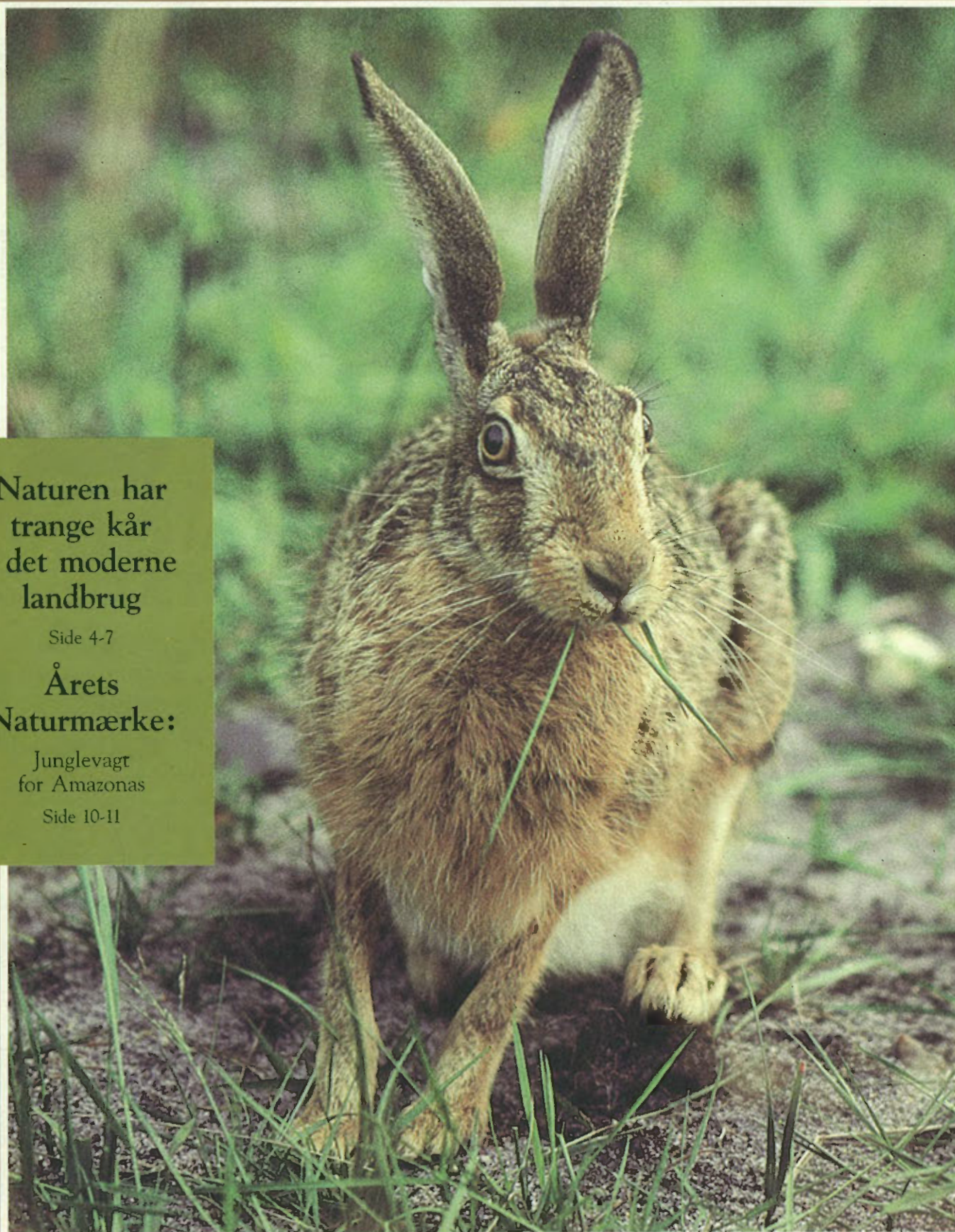
Naturen har
trange kår
i det moderne
landbrug

Side 4-7

Årets
Naturmærke:

Junglevagt
for Amazonas

Side 10-11

Forårstilbud fra Pandabutikken

Livets træ puslespil

Prøv at finde alle de vilde dyr i dette puslespil med 1000 brikker, fremstillet af genbrugspap.

Str. 68,5x48 cm.

Nr. 3211 kr. 89,-

Junglekatte-håndklæde

Stort bade- eller strandhåndklæde i blød bomuldsvelour med spændende tropisk motiv.

Måler 152x76 cm.

Nr. 5211 kr. 198,-

2 keramikkrus 3 dl

Tåler maskinvask

Nr. 300L-kr. 69,-

Sommerfugle-postkort

5 stk. herlige sommerfuglekort – lige til at sende en hilsen på.

Nr. 4071 kr. 25,-

Papegøje T-shirt

Fremstillet i England specielt til WWF. 100 pct. bomuld med pandalogo på ærmet.

Fås kun i str. XL.

Nr. 1431 kr. 144,-

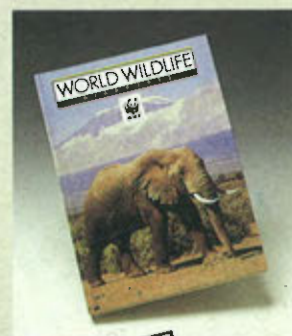

Uge-kalender 1992

Trykt på genbrugspapir, nu også med adresse og telefonliste samt 4 planlægningssider. 55 flotte billeder.

Str. 15,5x21,5 cm.

Nr. 4531 Før kr. 79,-

NU 59,-

BESTILLINGSKUPON

Udfyld bestillingskuponen og send den til Pandabutikken
H.C. Andersens Boulevard 31, 1553 København V
Telefon 33 13 20 33

Nr.	Beskrivelse	Antal	Pris
Porto i alt			25,-

- ☐ Indbetalt på giro 4 66 06 09
- ☐ Vedlagt i check
- ☐ Sendes pr. efterkrav + 15 kr.

Medlemsnr.: _____

Navn: _____

Adresse: _____

Postnr./By: _____

Foto: Bert Wiklund

Det åbne danske kulturlandskab har gennem de sidste 50 år mistet et utal af levesteder for de vilde dyr og planter. Det skyldes ikke mindst indførelsen af moderne, effektive landbrugsmetoder. Naturen får simpelthen trange kår i det moderne landbrug. Læs om naturens placering i moderne landbrug – og hvad man kan gøre for at sikre de vilde dyr og planter – på side 4-7.

Indhold:

Naturen i landbruget	4
WWF's arbejde i 1990/91	8
Årets Naturmærke	10
Insekternes fantastiske verden	12
Rejser med WWF	18
Naturnoter	19
Noter om WWF	20
Brevkassen	22
Ud med klor	23
Derfor støtter jeg	24

Levende Natur

Tidsskrift for international naturbevarelse

Udgivet af
WWF Verdensnaturfonden
Ryesgade 3 F
2200 København N
Tlf. 35 36 36 35
Giro: 5 00 20 01

Ansvarshavende redaktør
Anne-Marie Mikkelsen (DJ)

Redaktion
Generalsekretær Lene Witte
Lic.scient. Tommy Dybbro
Cand.mag. Karin Sandvad
Mag.art. Kim Carstensen

Grafisk produktion
Johnsen+Johnsen as

Lay-out og tilrettelæggelse
Per Zornig

Levende Natur er trykt på
ikke-klorbleget miljøvenligt papir
ISSN 0108-7991

Det mener WWF Verdensnaturfonden:

Landbruget skal give naturen en chance

Vi danskere holder af vores land med de bølgede kornmarker, de lyse bøgeskove, de hvide strande og de blå fjorde. Vi er ikke så vilde med de snorlige rækker af roer, de udrettede åer og de drænedde enge. Men begge dele indgår dog i det, vi opfatter som den danske natur. I virkeligheden er vores landskab et kulturlandskab, der er skabt af generationer af landmænd, som har skabt hovedparten af den velstand, vi i dag nyder godt af.

Indtil midten af dette århundrede var der også plads til naturen i det danske kulturlandskab. Men siden anden verdenskrig er landbruget blevet moderniseret og effektiviseret voldsomt, og det er naturen, der har betalt prisen for den velstand, som er resultatet af denne udvikling.

Det er nu ved udgangen af dette århundrede på høje tid at slå bremserne i og give naturen en chance. Vi har mistet en stor del af de mange dyre- og plantearter, vi havde for blot 100 år siden i Danmark. Landmændene er nogle af de vigtigste forvaltere af naturressourcer, og det er på tide, de får bedre vilkår til at kunne udføre denne vigtige side af deres job.

Det er op til politikerne at sørge for,

at det kan ske. Den enkelte landmand er forlængst fanget i en uheldig skrue, hvor han eller hun er nødt til at presse jorden til en højere og højere ydelse for at kunne overleve i sit erhverv. Selv om en gælds-tyngt landmand havde lyst til det, ville det være meget svært at omlægge landbruget til en mere naturvenlig driftsmetode. Brugen af pesticider, der sikrer landmanden et højt udbytte, er f.eks. en væsentlig hindring for bevarelse af den biologiske diversitet.

Det handler om at gøre det økonomisk attraktivt at drive et økologisk bæredygtigt landbrug. Det vil være en fordel for miljøet og for landmanden selv. Det vil give naturen en chance – og vi vil uden tvivl atter kunne få mange af de dyr og planter tilbage, som er forsvundet fra den danske natur i løbet af de sidste 50 år.

WWF Verdensnaturfonden opfordrer til, at den hjemlige debat om det bæredygtige landbrug ikke udelukkende drejer sig om at løse de miljøproblemer, det intensive landbrug har skabt. Men også hvordan vi får vendt udviklingen, så der i det danske landbrugsland er plads til de mange natur-oaser, der skaber variation i landskabet, til gavn for de vilde dyr og planter.

Insekternes fantastiske verden

Insekternes verden er fascinerende. Selv mennesker, der ellers synes, at alle insekter er noget væmmeligt kryb, kan ikke undgå at blive interesserede, når de læser om myre-samfund, vandregårshopper og bier. Desuden er insekterne en helt afgørende del af den økologiske balance her på Jorden – vi kan ikke overleve uden. Her er en humlebi og en køllesværm i gang med at gøre sig til gode med nektar på en tidselblomst. Læs om insekterne og deres fantastiske verden på side 12-18.

WWF – World Wide Fund for Nature – er en privat og uafhængig international miljøorganisation, som arbejder for at løse globale natur- og miljøproblemer. WWF har afdelinger i 28 lande, og WWF Verdensnaturfonden er den danske afdeling. Formålet med WWF's arbejde er at bevare naturens mangfoldighed (den biologiske diversitet), at sikre at udnyttelsen af naturens ressourcer sker på en bæredygtig måde og at bekæmpe forurening og unødigt forbrug af ressourcer og energi.

Foto: Lone Eg Nielsen

Naturen har trange kår i det moderne landbrugsland

Det åbne danske kulturlandskab har gennem de sidste 50 år mistet et utal af levesteder for de vilde dyr og planter. Spørgsmålet om, hvordan vi sikrer de små natur-oaser i agerlandet og genetablerer nogle af de tabte, bør derfor også indgå i diskussionen om et bæredygtigt landbrug

Af Tommy Dybbro

Bølgende kornmarker i sommervinden. Lange, lige rækker af sukkerroer. Gule rapsmarker. Dette er en del af det åbne danske kulturlandskab. Og en meget væsentlig og dominerende del af landbrugslandet. Det er også her, grundlaget for det økonomiske udbytte i det danske landbrug ligger.

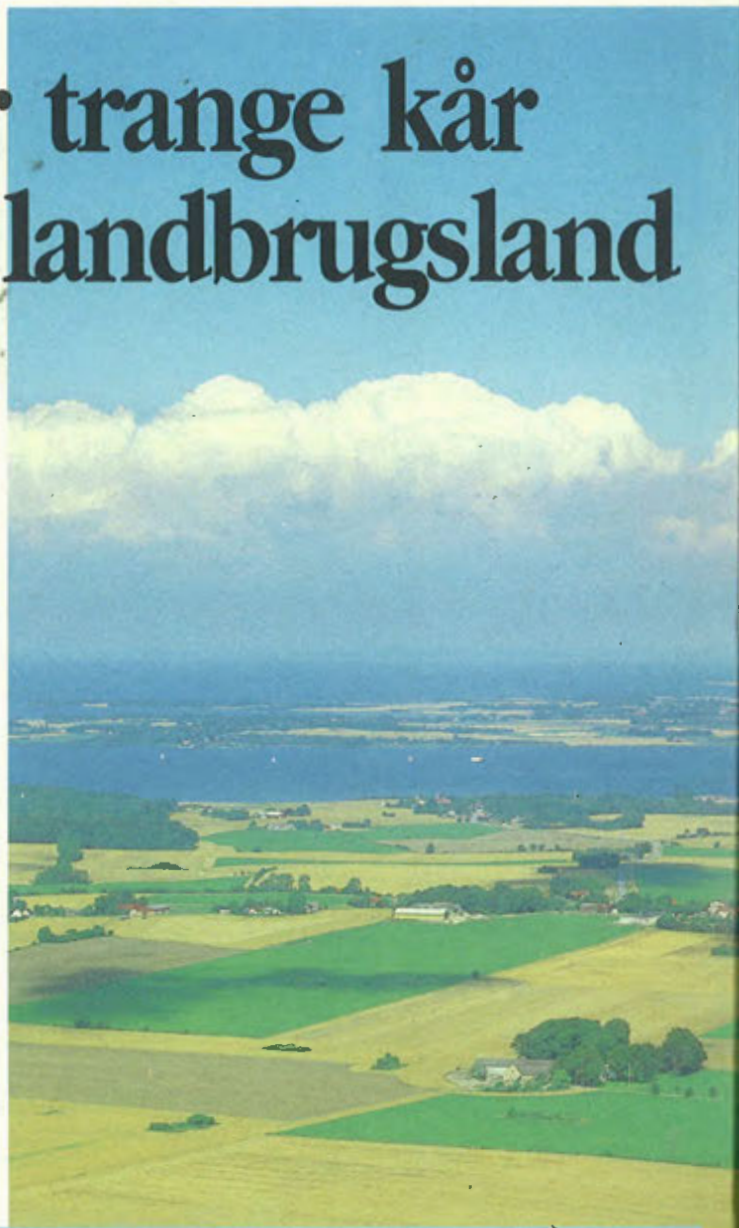
Men det danske agerland omfatter ikke kun de dyrkede marker, der undergår jordbehandling i form af pløjning og harvning, og som tilsås med de forskellige landbrugsafgrøder. Agerlandet er ganske vist stærkere præget af menneskets indgriben end andre landskabstyper som f.eks. skovene. Det er mere et kulturlandskab end et naturlandskab, men spredt i det opdyrkede og gennemkultiverede danske landskab findes der meget andet end marker. Og denne del spiller en stor rolle for det vilde dyre- og planteliv.

Det gælder vandhuller, levende hegn, stendiger, vildtremiser, gravhøje, åer og bække, enge og overdrev og andre udyrkede pletter. Det meste er menneskeskabt, men har dog alligevel et mere »naturligt« præg. Det er altså sammen med til at give variation i landskabet. Til fryd for øjet, og hvad der er endnu væsentligere: Det er vigtige natur-oaser mellem de dyrkede marker. Det er levestedet for en masse vilde dyr og planter, der her trives i et kompliceret samspil – dog ofte i større eller mindre grad præget og påvirket af selve landbrugsdriften.

Få arter på markerne

Ude på de dyrkede marker er levestedsvilkårene for de vilde dyr og planter ret begrænsede. Kun få arter er tilpassede til at kunne klare forholdene her. Den avancerede teknik med dræning, kalkning, gødskning, skadedyrsbekæmpelse og effektiv jordbearbejdning har ført til en yderst ensidig plantevækst på markerne. Alle bestræbelser fra landmandens side går jo ud på at sikre den afgrøde, der vokser på marken, så den ikke får konkurrence fra andre plantearter.

Man dyrker monokulturer. Ensartede flader med den samme

Landbrugets brug af gødningsstoffer har medført betydelige miljøproblemer i de senere år.

Foto: Lone Eg Nissen

Sommerfugle som denne admiral holder til i varierede landskaber med urter og buske.

afgrøde. Det er lettest at styre, men det påvirker i høj grad jordbundens liv af insekter og andre smådyr samt dyre- og plantelivet på overfladen. En blandet vegetation, dvs. med mange forskellige plantearter, huser et betydeligt større antal forskellige dyrearter end en ensidig vegetation med få arter. Med andre ord er mangfoldigheden – den biologiske diversitet – meget ringe på markerne.

Handlingsplaner

De seneste års heftige diskussion om landbrugets påvirkning af miljøet har primært drejet sig om, hvordan sprøjtemidler og gødning, der bruges for at optimere udbyttet på markerne, indvirker på vandkvaliteten i vore åer, søer og indre farvande. Og hvordan nedsivende gødningsstoffer er en trussel mod grundvandet. Denne diskussion handler om, hvordan landbruget, og dermed også den enkelte landmand, kan og skal hidrage til, at vi får et renere vandmiljø.

I forbindelse med vandmiljøplanen, der blev vedtaget i 1987, skal landbruget gennem en lang række foranstaltninger være med til at forbedre situationen i vore søer og farvande. Og handlingsplanen for anvendelse af pesticider påbyder landmændene at begrænse de uønskede miljøeffekter. Det er vigtigt, at landbruget får styr på disse forhold.

Landmanden som naturforvalter

Men dertil kommer, at den dan-

Det danske landskab er præget af landbrugets aktiviteter.

Der bliver færre viber

Som en klassisk forårsbebuder betragtes viben med rette som en af de danske kulturlandskabs karakterfugle. Fra slutningen af marts og foråret og sommeren igennem lyder vibens kåde skrig over mark og eng, og dens tumlende sangflugt liver op i landskabet.

Så meget mere bedrøveligt er det at konstatere, at viben er i rivende tilbagegang. Optællinger viser, at bestanden er mere end halveret, bare i løbet af de seneste 10-15 år. Forklaringen er ligetil. Den moderne behandling af markerne levner

Foto: Lone Eg Nielsen

Viben foretrækker de lave græsenge. På markerne har den ikke store chancer for at klare sig.

ikke plads til viberne. Det viser sig, at de vibepar, der forsøger at slå sig ned og yngle på markerne, producerer mindre end 0,7 unge i gennemsnit pr. ynglepar. Og det er ikke nok til at opretholde en bestand. Der skal produceres mindst en unge om året for at opveje tabet af voksne fugle.

På engene langs vore søer og åer og ude ved kysten klarer viberne sig bedre. Her undgår de de tunge landbrugsmaskiner. Men der er blevet færre og færre enge. Enten er de blevet afvandet og opdyrket, eller også gror de til, fordi der ikke længere græsser kreaturer på dem. Resultatet: Viben og andre fugle, der er knyttet til det åbne land, forsvinder. ■

Flest fugle på økologiske landbrug

Undersøgelser i de senere år har påvist, at der er flere fugle på økologisk drevne landbrug end på konventionelt drevne landbrug. Det gælder både antallet af arter og det samlede antal fugle.

Forklaringen er formentlig, at der findes et større og mere stabilt og varieret fødegrundlag på de økologiske landbrug, hvor der bl.a. ikke anvendes bekæmpelsesmidler.

Dansk Ornitologisk Forening har lavet en undersøgelse af gulspurvens ynglesucces, og denne undersøgelse understreger den generelle tendens. 14 økologiske og 24 konventionelle landbrug blev undersøgt i august måned i årene 1989-91. Det var her muligt at bestemme ungeantallet i et stort antal familieflokke af gulspurv og der-

De kreaturafræssede enge er desværre blevet et sjældent syn, især i Østdanmark. De er hjemsted for en lang række fuglearter.

med registrere ynglesuccessen det pågældende år. Familierne på de økologiske brug havde i gennemsnit 2,78 unger, mens hvert ynglepar på de konventionelle brug kun havde produceret i gennemsnit 2,12 unger. ■

Foto: B. K. FOTO

Gulspurven finder sin føde i det åbne land, men klarer sig dårligt, hvis der kun er store, ensartede marker.

Dyrknings- frie bræmmer langs vandløb

Ved de fleste vandløb dyrkes jorden helt ud til selve vandløbet. I den nye lov om naturbeskyttelse indgår en bestemmelse om, at en 2 meters bræmme langs vandløbet skal holdes fri for dyrkning. Dette vil kunne bidrage til at tilbageholde nogle af de overskydende gødningsstoffer, der ellers siver ud i vandløbet fra marken. Men bræmmen vil også kunne fungere som levested for en masse forskellige dyrearter. ■

Foto: Lone Eg Nissen

Levende hegn er vigtige levesteder for mange dyr.

ske landmand også på en mere direkte måde fungerer som en vigtig naturforvalter. Den måde, der drives landbrug på, er simpelthen afgørende for det vilde dyre- og planteliv i det åbne landskab. Og hele 65 pct. af Danmarks areal består af opdyrkede marker og deres umiddelbare omgivelser.

Her spiller forekomsten af de mange små levesteder – småbiotoperne – der findes i tilknytning til markerne, en vigtig rolle. Mange fugle, der søger føde ude på markerne, anvender således gerne levende hegn og småkrat som skjulesteder, redepladser og

dække for vind og vejr. Krybdyr og små pattedyr bor i stendigerne. Frøer og tudser holder til i de små vandhuller. Og et utal af insekter lever på og af de mange vilde urter, træer og buske, der findes langs vandløb og omkring markerne. Småbiotopernes varierede udbud af knopper, bær, blade osv. leverer et langt mere stabilt og permanent fødegrundlag for en masse dyrearter end markernes rendyrkede og sprøjtebehandlede monokulturer.

Desværre har den nuværende driftsform i landbruget reduceret disse naturtyper i betydeligt omfang gennem de senere år. Sam-

Vandløbet og dets nære omgivelser udgør vigtige natur-oaser i det opdyrkede kulturlandskab.

menlægning af ejendomme og øget specialisering har medført, at mindre marker er lagt sammen til større enheder. Derved sløjfes mange levende hegn, diger og skel. Et utal af små vandhuller er forsvundet ved dræning eller er blevet ødelagt ved opfyldning. Og mange fugtige arealer som enge er blevet drænet og inddraget i driften.

Færre vilde dyr og planter

Disse ændringer har i høj grad forringet levestederne for den vilde flora og fauna i agerlandet. Og resultatet er ikke udeblevet. Der er sket en stadig forarming af flora og fauna. Den biologiske diversitet – naturens mangfoldighed – er faldet drastisk.

Der er blevet færre og færre arter af dyr og planter i agerlandet. Nogle er helt forsvundet. I dag er samtlige 14 danske paddearter med på listen over truede og hensynskrævende dyr i Danmark. Selv blandt de mere almindelige frøer og tudser er der nu langt mellem deres ynglevandhuller. Agerlandsfugle som sanglærke, vibe og agerhøne er i rivende tilbagegang. Og harene har det heller ikke for godt.

Det harmoniske landbrug

Det stigende krav til landbruget om større effektivitet og udbytte har haft sine omkostninger. Og det er naturen, der har måttet betale prisen. EF-støtten til landbruget har hidtil været knyttet til produktionsmængden. De store producenter har med andre ord fået mest i støtte. Det har i Danmark været med til at forcere en udvikling hen imod større og større brug. Mere og mere effektive brug. Det har fremmet en intensiv produktion, som har givet miljøproblemer, og som har stimuleret til stadig inddragelse af naturområder, og dermed en fattiggørelse af landskabet.

Tør man håbe på, at tankerne om en omlægning af EF-støtten, kombineret med den hjemlige debat om et bæredygtigt landbrug, kan vende udviklingen mod et mere harmonisk landbrug? Et landbrug, hvor der er plads til de mange natur-oaser. Hvor de kreatur-afgræssede enge i ådalene vender tilbage og erstatter de hårdt dræned, kunstgødgede kornmarker. Og hvor der generelt bliver lagt større vægt på hensynet til naturen og miljøet. Til gavn for naturen, for de vilde dyr og planter, og ikke mindst – for landmanden selv. ■

WWF Verdensnaturfonden i 1990/91

Aktiv indsats for naturen giver gode resultater

WWF har for 1990'erne besluttet at samle kræfterne om de tre hovedopgaver:
Bevarelse af naturens mangfoldighed, bæredygtig udnyttelse af naturens ressourcer
og bekæmpelse af forurening og unødigt forbrug af ressourcer og energi

Af Lene Witte

Det er udgangspunktet for det arbejde, vi gør for at skabe en øget opmærksomhed og viden om natur og miljøspørgsmål – ikke bare i Danmark, men i resten af verden. Vi vil få alle grupper i samfundet til at tage aktivt del i løsningen af miljøproblemerne.

Vi arbejder inden for følgende fem områder:

- feltprojekter
- oplysning
- påvirkning af beslutningstagere
- undervisning
- organisationsudvikling og samarbejde

Dansk indsats

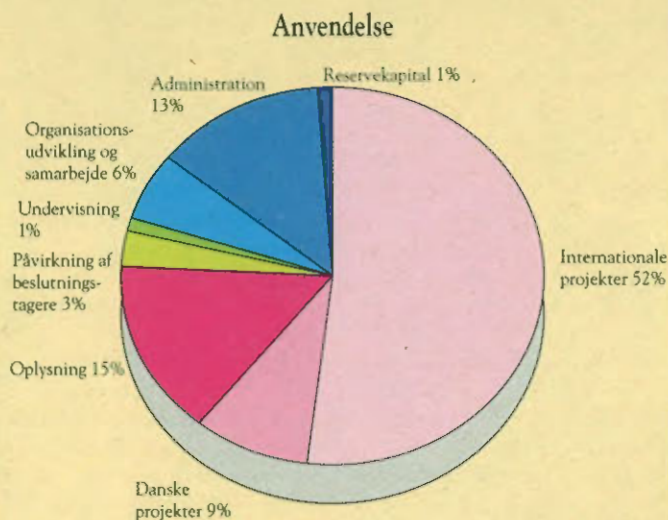
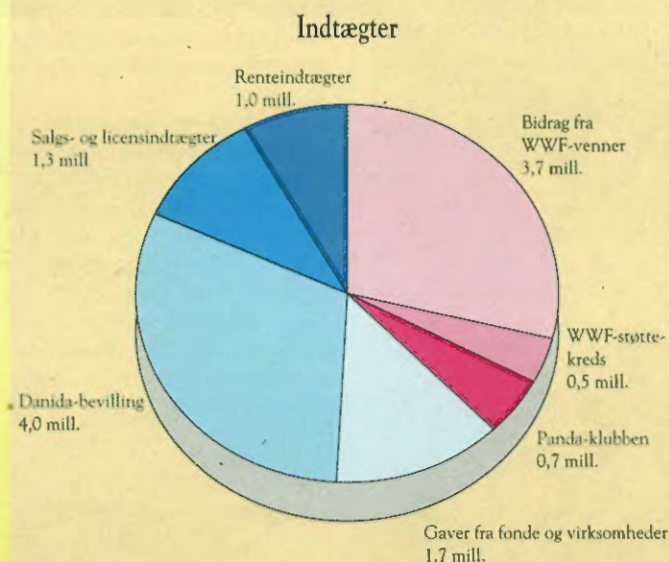
WWF-Danmark er en af de ialt 30 nationale afdelinger af WWF World Wide Fund for Nature. Vi har et regnskabsår, der begynder den 1.7 hvert år og slutter 30.6. I det følgende beskriver vi en del af vores aktiviteter og vores samlede regnskabsmæssige resultat i Danmark for perioden 1.7.90 til 30.6 1991.

En af hovedaktiviteterne har været projektet »Junglevagt for Amazonas«, som vi har sat i gang sammen med AIF, Arbejdernes Internationale Forum, LO og dagbladet Det Fri Aktuelt. Projektet skal støtte lokalbefolkningen i Pacaya-Samiria i Peru til at opretholde deres traditionelle, bæredygtige livsstil i regnskoven.

Projektet er kort beskrevet i artiklen side 10-11 i dette nummer af Levende Natur.

En anden væsentlig aktivitet var lanceringen af anden del af kampagnen for at bevare naturens mangfoldighed. Denne del af den samlede kampagne, der startede for knap tre år siden, har

Indtægterne i perioden 1990/91 blev 12,9 mill. kr.

koncentreret sig om fødevarerforsyning, og den har fået navnet »Naturens spisekammer«.

Sammen med en række andre miljøorganisationer har WWF formuleret et forslag til en samlet dansk regnskovspolitik. Det er blevet præsenteret for den danske regering og Folketinget med opfordring til et politisk initiativ. Politikerne har taget udfordringen op, og i løbet af dette forår vil Folketinget debattere emnet og forhåbentlig nå frem til en beslutning.

Som den første miljøorganisation i Danmark opnåede WWF i august 1990 at få en stor projektbevilling fra Danida. Bevillingen er på 14,3 millioner kroner over fire år. Projektet, som pengene skal bruges til, skal sikre fremtiden for mennesker og natur i et enestående bjergmassiv i Niger i Vestafrika.

Vi har også indledt et samarbejde med de tre baltiske lande for at støtte dem i sikringen af deres rige naturværdier. Og i efteråret 1990 holdt vi i samarbejde med de fem store verdensreligioner festivalen »Religioner og naturbevarelse«.

Desuden har vi udarbejdet informationsmateriale om mange af de miljøproblemer, der er oppe i tiden. Og meget, meget andet.

WWF og andre miljøorganisationers arbejde vækker genklang i befolkningen. En AIM-undersøgelse viser, at befolkningen og især de unge mener, at fældning af regnskov er det vigtigste miljøproblem. Samtidig viser det sig, at befolkningen opfatter miljøorganisationerne som dem, der gør mest for at løse bl.a. regnskovsproblemerne.

Det gik pengene til:

Her er en række eksempler på, hvad WWF har arbejdet med indenfor de forskellige områder:

Oplysning

Hefte »Biologisk diversitet – Naturens spisekammer«
Folder om handelen med truede dyr og planter
Medlemsbladet Levende Natur
Børnebladet Panda-Klubben
Diverse udstillinger

Påvirkning af beslutningstagere

Informationsmateriale til kampagne for bæredygtigt produceret tropisk træ

Deltagelse i møder i Den Internationale Tropiske Tømmer Organisation, ITTO

Udarbejdelse af forslag til samlet dansk regnskovspolitik

Møder, udsendelser og andre aktiviteter for at udbrede kendskabet til »Biologisk Diversitet – Naturens spisekammer«

Arrangement af internationalt møde i København for miljøorganisationer om en ny konvention om biologisk diversitet.

Forberedelse til UNCED – den store internationale konference om miljø og udvikling i Brasilien i juni 1992

Aktiviteter for at skabe en mere fredningsvenlig hvalpolitik

Aktiviteter for at beskytte Vadehavet, Nordsøen og Kattegat

Styrkelse af arbejdet for at regulere handlen med truede dyr og planter

Arbejde med påvirkning af Verdensbankens politik for de tropiske skove

Undervisning

Udgivelse af undervisningsbøger til brug i folkeskolen

Hefte »Mennesket og Naturen«

Faktaark til brug i folkeskolen

Udbygning af et net af kontaktlærere på danske skoler

Hjælp til ungdomsklubs opførelse af musicalen »Yanomami«, der handler om regnskovesbeboeres kamp for tilværelsen

Organisationsudvikling og -samarbejde

Støtte til baltiske miljøorganisationer

Udbygning af samarbejde med de fem verdensreligioner

Samarbejde med andre miljøorganisationer i Det Grønne Kontaktudvalg

Samarbejde med andre miljø- og udviklingsorganisationer i netværket SIMU i forbindelse med den internationale konference om miljø og udvikling

Udbygning af et net af WWF-lokalafdelinger i Danmark

Danske projekter

Blandt de danske projekter (eller dansk ledede projekter), WWF Verdensnaturfonden har støttet i regnskabsperioden 1990/91, kan nævnes følgende:

- Undersøgelse af odderens aktuelle status i Danmark
- Udredning af problemerne omkring grindefangsten på Færøerne
- Undersøgelse af og forslag til bedre beskyttelse af marsvin i de danske farvande
- Undersøgelse af delfindødelighed i forbindelse med tunfiskeri i Thailand
- Undersøgelse af finhval og pukkelhval i Grønland
- Bedre beskyttelse af Vadehavet
- Undersøgelse og bedre beskyttelse af danske padder, især de truede arter
- Undersøgelse af den lysbugede knortegås i Danmark og på Svalbard
- Bedre sikring af sårbare kystfugle i Danmark
- Hvalforskning og hvalturisme i Norge
- Naturbeskyttelse og udvikling i Air-bjergene i Niger

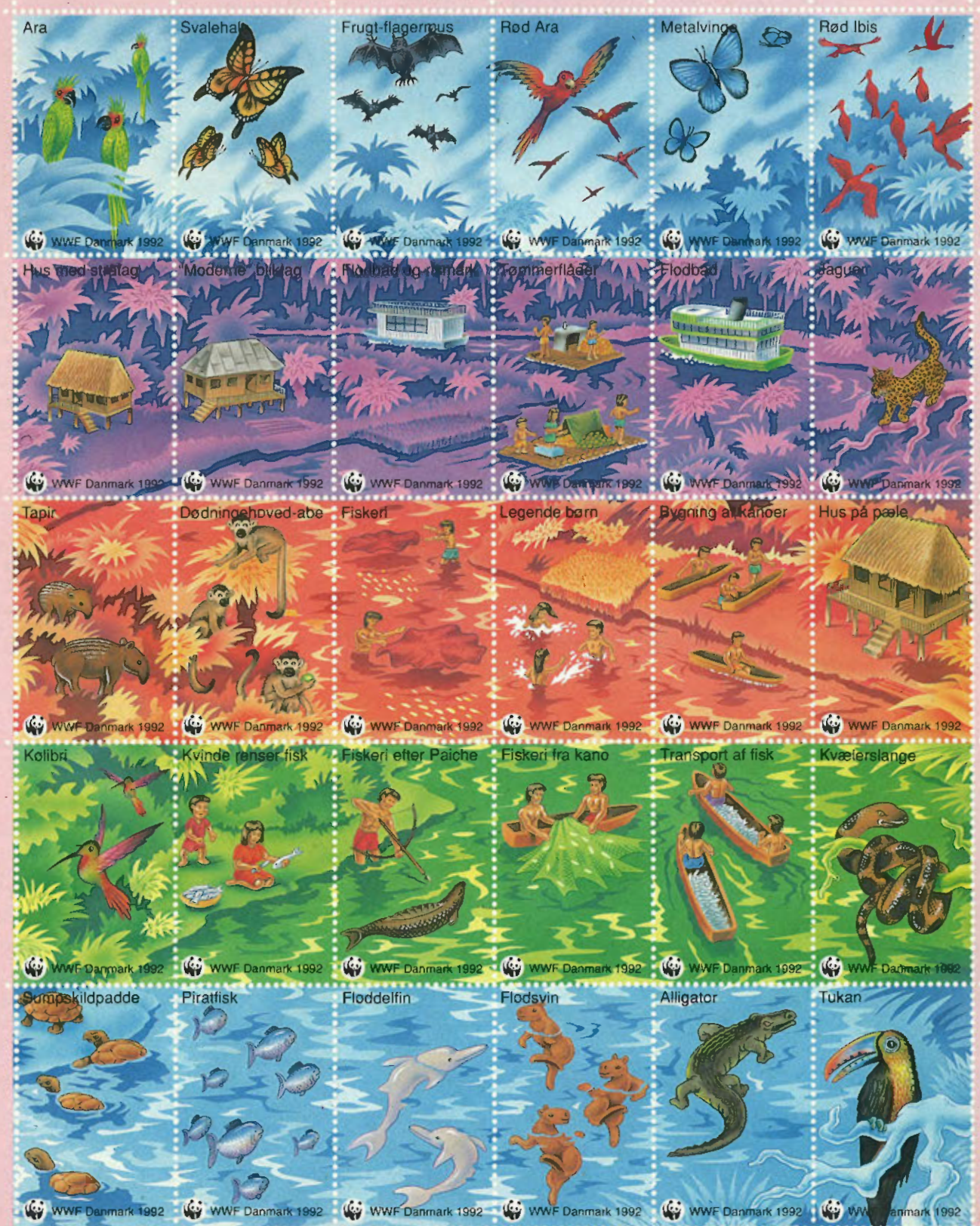
Internationale projekter

Blandt de internationale WWF-projekter, som er finansieret gennem indsamlede midler i Danmark, kan følgende nævnes:

- Bedre beskyttelse af den afrikanske elefant
- Naturbeskyttelse på Madagascar
- Sikring af Tai Nationalparken i Elfenbenskysten, Vestafrika
- Samarbejde med Kayapo-indianerne i Sydamerika om bæredygtig udnyttelse af regnskoven
- WWF-hvalprojekter
- Støtte til næsehornreservater i Afrika
- Undersøgelse af orangutanger på Borneo
- Forvaltning af nationalparker i Kenya
- WWF's arbejde med bæredygtig regnskabspolitik i Sarawak, Malaysia
- Arbejdet med udarbejdelse af forvaltningsplan for Pacaya-Samiria regnskoves-reservatet i Peru, Sydamerika.

Årets Naturmærke:

Junglevagt for Amazonas

I 1992 sættes alle sejl til for at hjælpe befolkningen og naturen i Pacaya-Samiria i Peru. Derfor har WWF besluttet at gøre Projekt Junglevagt for Amazonas til emnet for Naturmærket 1992

Af Karin Sandvad

I en trekant, der dannes af floderne i det enorme flodsystem, der er begyndelsen til Amazonas, verdens største flod, ligger naturreservatet Pacaya-Samiria. Det er det største beskyttede naturområde i Peru. I kanten af dette område, der er halvt så stort som Danmarks samlede areal, lever 55.000 mennesker. Det er de såkaldte flodfolk, efterkommere af cocama-indianere.

De er afhængige af, hvad Pacaya-Samirias natur kan yde: De fisker i det vidt forgrenede net af floder og sumpe; gennem århundreder har de udviklet et dyrkningssystem, som helt er tilpasset regnskovens økologi. Flodfolket ved alt om, hvordan man lever i samklang med naturen. Deres udnyttelse af naturen er et godt eksempel på bæredygtig levevis.

Men indblanding udefra – jagt på hurtigt rigdom og hårdhændet udnyttelse af mennesker og natur – har forstyrret harmonien. Rovdrift og forkert planlægning har

øget presset på befolkningen og tvunget flodfolket ud i en situation, hvor det bliver vanskeligere for dem at opretholde deres traditionelle, bæredygtige levevis. Det er baggrunden for Projekt Junglevagt for Amazonas, der er et enestående samarbejde mellem WWF Verdensnaturfonden, AIF, Arbejdernes Internationale Forum, LO og dagbladet Det Fri Aktuelt.

Projektet går ud på at dele Pacaya-Samiria op i et fredet kerneområde og en randzone hele vejen rundt om kerneområdet. Randzonen er beboet af flodfolket, og de skal have rettighederne til naturressourcerne i området.

Projektet er godt i gang. Det tager udgangspunkt i den lokale befolknings situation og deres behov og ønsker. En stor del af det første projektår er derfor gået med at kortlægge problemerne, konsultere lokalbefolkningen og i samarbejde med dem udforme en

langsigtet plan. Det var også væsentligt gennem aftaler med myndighederne at skabe en politisk ramme for projektet, som binder både myndigheder og lokalbefolkning til en handlingsplan.

I november 1991 var WWF's generalsekretær Lene Witte og Jens Erik Ohrt fra AIF i Peru for at underskrive den endelige aftale med de centrale parkmyndigheder, regionalregeringen og lokalbefolkningen. Projektet har nu fået kontor i Iquitos, der er regionshovedstad. Der er ansat personale, og der er indgået projektsamarbejde med de lokale indianerorganisationer.

Alle involverede er med ildhu gået i gang med opgaverne. Men der skal skaffes midler til det fortsatte projektarbejde. Det er WWF Verdensnaturfondens håb, at Naturmærket 1992 kan blive et væsentligt bidrag. ■

Årets Naturmærke er tegnet af Frans Theis.

Bliv Naturmærke-sælger

Ved at købe Årets Naturmærke støtter du Projekt Junglevagt for Amazonas og hjælper flodfolket i Pacaya-Samiria til at styrke den traditionelle og bæredygtige brug af regnskoven og sumpene, som de lever i.

Naturmærket består af 30 mærker, der rilsammen viser et landskab i Pacaya-Samiria med de mennesker, der bor der, og med de dyr, planter, huse og både, der er typiske for området. Det er tegneren Frans Theis, der har skabt de dejlige farvestrålende mærker.

Naturmærkerne koster 25 kr. pr. ark og er netop kommer i handelen. Arkene kan købes i WWF's Panda-butikker – H.C. Andersens Boulevard 31, København, og Sønder Boulevard 83, Odense – samt på en del apote-

ker og i mange pengeinstitutter. Fra slutningen af maj kan de også bestilles på alle landets posthuse. Du kan også benytte girokortet midt i bladet. Ved køb af minimum 4 ark Naturmærker deltager du i lodtrækningen om 12 dejlige præmier: 1. præmien er en rejse til Peru, værdi 18.000 kr., 2. præmien er et farvefjernsyn, og 3.-12. præmier er et vækkeur med pandalogo. Rejsen er skænket af Marco Polo Tours, de øvrige gevinster af J.H.Schultz Print A/S.

Hvis du har lyst til at yde en aktiv indsats, kan du blive Naturmærke-sælger. Klip kuponen ud af brochuren, der er indhæftet midt i bladet, og send den til os. Så modtager du 15 ark i kommission. Som Naturmærke-sælger deltager du også i lodtrækningen om de dejlige præmier. ■

Flodfolkets udnyttelse af naturen er et godt eksempel på bæredygtig levevis.

Insekternes fantastiske verden

En utrolig mangfoldighed af livsformer. Med over halvdelen af alle kendte dyrearter i verden er insekterne en aldeles dominerende dyregruppe. De findes overalt. Vi beundrer dem. Vi hader dem. Vi generes af dem. Men fremfor alt: Vi kan slet ikke undvære dem

Af Tommy Dybbro

Insekter og andet småkravl. Det er noget, der får det til at gyse i de fleste mennesker. Mange er ligefrem bange for dem. Man undgår dem helst og skryder sig at klasse dem flade, inden de når at gøre fortræd. Nuvel, de brogede sommerfugle kan da gå an. De er smukke og elegante, når de sorgløst flyver fra blomst til blomst. Larverne bryder vi os dog ikke meget om. De æder af vores kål. Der er selvfølgelig også den »søde lille« mariehøne, der flyver op mod himlen og beder om godt vejr. Den er også en acceptabel repræsentant for insekternes brogede verden. Når blot der ikke er for mange af dem. Så kan de være generende.

De fleste landmænd og haveejere nærer bestemt ikke de venligste følelser for denne dyregruppe. Insekter er skadelige og skal helst udryddes, mener mange. Og det gør de så de ihærdigste anstrengelser for. Selvfølgelig er der lige bierne. De er nyttige, fordi de bestøver rapsen, hvidkløveren og frugttræerne. Til gengæld er der det ubehagelige ved dem, at de stikker. Og det gælder endnu mere deres nære slægtninge, de infame gedehamse, der kan gøre enhver sommerfrokost i det grønne til et helvede.

Det er altså ikke småt med fortrædeligheder, disse summende, kravlende og »væmmelige« smådyr udsætter menneskeheden for. Synes vi selv. Men når alt kommer til alt, så er det med vurderingen af insekterne som med så mange andre af vore sympatier og antipatier, at den ofte er baseret

på uvidenhed om faktiske forhold.

Intet liv uden insekter

I virkeligheden kan vi slet ikke undvære dem. Forestiller vi os nemlig, at insekterne med et slag forsvandt fra Jordens overflade, ville hele det biologiske system bryde sammen. Og dermed også os selv. Insekter og andre smådyr spiller en helt afgørende rolle i naturens balance. De indgår i fødekæderne overalt på Jorden. Forsvandt de, ville en masse padder, krybdyr, fugle og pattedyr ikke have noget at leve af, og de ville uddø. Og det ville så også de

dyr, der lever af dem, som æder insekter. Der ville ikke være mange højerestående dyrearter tilbage.

Men så kunne vi vel leve af planteføde? Ja, bortset fra det lidt ensformige i det, så ville de planter, der bruger insekter som led i deres egen formering, heller ikke få lang tid. Og dem der derefter blev tilbage, og som klarer bestøvningen på anden måde, holdt sikkert heller ikke så længe, når alle de smådyr, der arbejder ihærdigt for at omdanne døde planter og dyr til frugtbar muld var forsvundet.

30 millioner insekt-arter?

Vi kan altså ikke undvære insekterne. Og det er der heller ingen risiko for, at vi kommer til. Hverken de nyttige eller de besværlige. Insekterne er ikke så lidt af en succeshistorie i livets udvikling på Jorden. Ingen anden dyregruppe er så talstærkt repræsenteret, når det gælder antallet af arter. Mangfoldigheden, eller diversiteten, af insekter er simpelt hen kolossal.

Det er først i de senere år, man for alvor er blevet klar over den mangfoldighed af arter, der findes. Det er ikke mange år siden, det var god latin at regne med godt 1 million dyrearter. Planteriget havde tilsvarende ca. 300.000 arter. Det var det antal arter, forskerne havde kendskab til, og som altså var beskrevet videnskabeligt. Og ikke mange regnede med, at dette tal ville blive forøget væsentligt. I dag er man klar over, at tallet er alt for lille.

Ved en art forstår man en gruppe af individer, som er i stand til at få frugtbar afkom. En han og en hun hører altså til den samme art, hvis de kan få unger sammen, og hvis disse unger selv kan få unger, når de bliver kønsmodne. Tigeren er en art. Musvitten er en art. Mennesket er en art. Alle mennesker i verden hører til den samme art. Det gør alle tigre og alle musvitter også. Normalt vil en han og en hun af to forskellige arter ikke parre sig med hinanden. Og selv om de gør det, vil de normalt ikke kunne få unger. Det kan ske med to meget nært beslægtede arter, som f.eks. en hest og et æsel, men afkommet (muldyr eller mulaesel) kan ikke selv få unger. ■

Foto: BIOFOTO

Oldenborre parat til at lette. Oldenborren er en af vores største biller, men det er faktisk ikke mange mennesker, der har set den. I visse år er der særligt mange, og så er der fine muligheder for at tage dette prægtige insekt i øjensyn.

Honningbier er blevet holdt som husdyr af mennesker i årtusinder. Her er en biavl ved at høste honning.

Kornsnudebiller kan gøre stor skade, hvis de får lov at boltre sig i kornmagasinet. Hvert år ødelægges værdier for mange millioner kroner af disse snudebiller.

Antal beskrevne arter i verden

Gruppe	I alt ca.
Virus	1.000
Bakterier og blågrønalger	5.000
Svampe	47.000
Alger	27.000
Lavere planter	28.000
Højere planter	220.000
Encellede dyr	31.000
Lavere hvirvelløse dyr	106.000
Insekter	751.000
Andre leddyr	123.000
Andre hvirvelløse dyr	9.000
Lavere hvirveldyr	1.000
Fisk	19.000
Padder	3.000
Krybdyr	7.000
Fugle	9.000
Pattedyr	4.000
I alt	1.391.000

Forskerne har hidtil beskrevet ca. 1,4 millioner arter på Jorden. Meget tyder imidlertid på, at der alene af insekter findes 30 millioner forskellige arter.

En nylig opgørelse viser, at videnskaben har beskrevet og navngivet 1,4 millioner arter af levende organismer. For de bedst kendte og undersøgte grupper har man været ret grundig. Af pattedyr og fugle opdages der således ikke ret mange nye arter hvert år, så for disse grupper har man formodentlig allerede kendskab til mindst 95 pct. af samtlige arter på Jorden. Men disse to dyregrupper udgør med deres henholdsvis 4.000 og 9.000 arter kun ca. 1 pct. af alle kendte arter i verden.

Også krybdyr, padder og fisk er ret grundigt undersøgt og kendt, og det samme gælder for højere planter. Det er formodentlig kun 10-15 pct. af det samlede antal arter i verden af disse grupper, der mangler at blive beskrevet.

Ser man på listen over antallet

af kendte arter, skulle man tro, at vor viden om insekterne er vældig god. Over halvdelen af alle kendte arter er insekter. Man har selvfølgelig vidst, at der i virkeligheden måtte findes langt flere insektarter i verden, og at de hidtil beskrevne arter kun udgjorde et mindretal af de, der i virkeligheden fandtes. Først for nylig har undersøgelser i udvalgte tropiske regnskove trækroner imidlertid afsløret, at der ikke mindst her lever en langt mere omfattende mængde af insektarter, end man tidligere har antaget. Hvis disse undersøgelser viser sig at være generelle for de tropiske skove over hele verden, vil antallet af insektarter måske komme helt op på 30 millioner. ■

Insekternes verden er fascinerende. Alene deres vidt forskellige udseende er en kilde til evig undren. Her ses eghjorten, der tidligere var forholdsvis almindelig i Danmark – i dag er den forsvundet.

Mangfoldigheden af insekter i de tropiske skove

De insekter, der lever højt oppe i de tropiske regnskoves træ kroner har indtil for nylig stort set været ukendte. Lige indtil biologen Terry Erwin og hans kolleger i 1980'erne fandt ud af nye metoder til at indsamle de små dyr. Ved at lægge en tåge af biologisk nedbrydelige insektmidler ud over trækronerne fandt Erwin ud af, at blot en enkelt træart i Panama var vært for 1.200 arter af biller, af hvilke hele 163 arter slet ikke fandtes på andre træarter.

I Tambopata Reservatet i den peruanske del af Amazonas sammenlignede Erwin insektfaunaen to steder med kun 50 meters afstand i den samme ty-

Insekterne i tropiske lande er ofte større og mere eksotiske at se på. Her er vandrende pinde i paring.

Foto: BIOFOTO

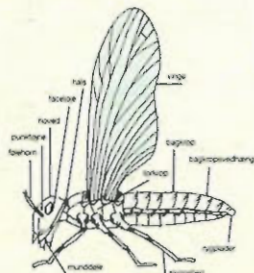
pe skov. Han fandt ud af, at under 10 pct. af billearterne fandtes begge steder – selv efter grundig indsamling over tre sæsoner. 43 myrearter (det samme som forekommer i hele Storbritannien) fandtes i et enkelt træ.

Ud fra denne enorme mangfoldighed af insektarter inden for meget små områder i den tropiske regnskov har Erwin beregnet, at det samlede antal insekter i hele verden, og med langt det største antal i de tropiske skove, antageligt er i størrelsesordenen 30 millioner. Dvs. at kun 2-3 pct. af alle arter er kendt og beskrevet.

Og selv om nogle forskere på det seneste har stillet sig noget skeptiske over for disse beregninger, er det givet, at insektverdenen rummer en så kolossal rigdom af arter, at det langt overstiger, hvad man hidtil har forestillet sig.

Bygget over samme skabelon

Insekter ser meget forskellige ud. Fra de mindste til de største synes der ikke umiddelbart at være noget slægtskab. Og alligevel er alle insekter bygget efter den samme grundtegn. De består af tre led: Hoved, bryst og bagkrop. Hovedet er sæde for bl.a. kæber og andre munddele, for øjne og for antenner (dvs. følehorn). Brystet består af tre dele eller segmenter: forbryst, mellembryst og bagbryst, og hvert brystsegment har et par ben og de to bageste et par vinger hver. Endelig rummer bagkroppen, der også består af forskellige segmenter, fordøjelsesorganer, kønsorganer m.m.

Sommerfugle, bier, myrer, græshopper, ørentviste, guldsmede, myg og fluer er nogle af de mere velkendte grupper inden for insekterne. Hver af disse grupper tæller tusinder af forskellige arter, og med langt de fleste knyttet til tropernes og subtropernes varme klimazoner, mens vi f.eks. på vore breddegrader må nøjes med et mindre antal repræsentanter. Og dog forekommer der her i Danmark ca. 12.000 insektarter. Det er imidlertid småting sammenlignet med det samlede antal i verden.

Et par eksempler: Blandt de egentlige græshopper har vi små 30 arter herhjemme, mens man på verdensplan kender 15.000 forskellige arter. Og af myrer har vi ca. 40 arter i Danmark sammenlignet med de 10.000 arter, der er beskrevet i hele verden. Så er vi noget bedre med, når det gælder den artsrigeste insektgruppe, nemlig billerne, som har over 300.000 kendte arter i verden (det reelle tal er måske 10-20 gange større, jvf. ovennævnte). Billerne er også den insektgruppe, der er talstærkest repræsenteret i Danmark, nemlig med 3.400 arter, iøvrigt i alle tænkelige størrelser og faconer.

Foto: BIOFOTO

De fleste mennesker kan godt lide græshopper – især sådan en nydelig, grøn løvgræshoppe. Men vandregræshopperne, der i nogle år ødelægger store områder i bl.a. Afrika, fylder os med skræk.

Mariehønen er et glubende rovdyr

Denne lille bille har de fleste mennesker nok venlige følelser overfor. Og vi betragter dem som absolut nyttige, fordi de både som voksne biller og som larver sætter myriader af bladlus til livs. Der er den velkendte røde udgave med de syv sorte pletter på rygskjoldet, folk normalt opfatter som »mariehønen«, men i virkeligheden har vi op mod 50 forskellige arter i Danmark. Og der er både sorte, røde og gule mariehøns. Nogle er dog sjældne eller optræder lokalt i landet.

Mariehøns er godt beskyttede mod at blive ædt af andre dyr, f.eks. fugle. For de smager rent ud sagt modbydeligt. Hvis de forulempes, udskiller de nogle små dråber af en ærsende væske, og det vil hurtigt få en angriber til at opgive. Mariehønsenes stærke farver er med til at advare et muligt rovdyr om, at det er bedst at holde sig langt væk. ■

En syvpletet mariehøne i gang med at gøre et stykke arbejde, der har været med til at gøre den populær blandt os mennesker: At æde en bladlus.

Det er svært at forestille sig, at de to billeder viser den samme art – larve og voksen stor kål-sommerfugl.

Når larven så går over i puppe-stadiet, begynder larvecellerne at dø. Dermed standser hormon-produktionen, der holdt »voksen«-cellerne tilbage. Nu begynder disse at vokse og dele sig, idet de udnytter den »døde« larves celler som næring. Og ganske gradvist erstattes larvens celler med det voksne insekts forskellige organer, hvilket kulminerer når det færdige insekt kravler ud af puppe-hylsteret.

Dette, så sandeligt et af naturens mange fascinerende vidundere, rejser så det lidt filosofiske spørgsmål: Er larven og det voksne insekt egentlig det samme dyr, eller drejer det sig i virkeligheden om en slags »tvillinge-individer«, der er udviklet af det samme æg, og hvor det ene individ på et tidspunkt starter sin udvikling på bekostning af det andet? ■

Total forvandling

Hos nogle insekter, f.eks. sommerfugle, sker der en total forvandling gennem de forskellige stadier af livet. Det mest forbløffende er, at der allerede i der lille foster inde i ægget, på et tidspunkt hvor der kun er ta-

le om en klump celler, er afstukket en bygningsplan for to forskellige dyr: en larve og det voksne insekt.

Den lille larve, der kommer ud af ægget, er vidt forskellig fra det voksne insekt, der er dens ophav.

Larven har kun een opgave: at æde og æde og æde. I sin hurtige opvækst gennemgår larven forskellige hudskifter. Men mens larvecellernes udvikling skrider frem, holdes en række andre celler i beredskab, nemlig dem der senere udvikler sig til det voksne insekt. Disse celler holdes blot tilbage af et hormon, der udskilles i et par kirtler bag larvens hjerne.

Silkesommerfuglens parfume

Brug af duftstoffer i forplantningens tjeneste kendes mange steder i dyreverdenen. Hos visse sommerfugle er det udviklet til noget af det mest ekstreme. Her bliver hannerne tiltrukket ved hjælp af særlige duftstoffer, som de parringsvillige hunner udsender. Og det kan ske over meget lange afstande. Hannerne evne til at opfange hunnerne duftstof er nemlig utroligt

fintmærkende. F.eks. kan silkesommerfuglens lokkestof bombykol opfanges af hannerne, blot der opløst i et gram væske er så lidt lugtestof som et gram divideret med et 10-tal med 18 nuller efter.

Det svarer nogenlunde til at skulle lugte sig frem til en flaske parfume, der er anbragt 20 km fra det sted, hvor man står. ■

De flittige myrer

Myrerne er en af de mest spændende insekt-grupper. Der kendes ca. 10.000 arter, og de lever alle i samfund, der er baseret på en nø-

je arbejdsdeling mellem de enkelte individer. Samfundene er af vidt forskellig størrelse. Nogle myre-arter har samfund, der kan tælle flere millioner dyr. Det gælder f.eks. vores hjemlige røde skovmyre, der bygger store tuer, især i nåleskove. Boet kan blive op til to meter højt og 18 meter i omkreds.

Foto: BIOFOTO

Den almindelige sorte havemyre udnytter ligesom den gule engmyre bladlusene, men de tager ikke bladlusene med hjem til boet. I stedet opsøger de bladlusene, når de sidder og suger plantesaft i sig på planterne. Her ses havemyrere med deres pupper. De vingede individer er hanner og dronninger.

Myrer skaffer sig føde på mange forskellige måder. De fleste myre-samfund er baseret på indsamling af føde uden for boet, hvorfra der går myreveje i alle retninger. Det gælder f.eks. den røde skovmyre. De er en slags samlere og jægere. Mange arter, som f.eks. den gule engmyre, er nærmest »kvægavlere«. De holder bladlus som »husdyr« i selve boet, og »malker« disse for sukkersekret.

Bladskærer-myrerne fra de tropiske dele af Amerika har en form for agerbrug. De bærer bladstykker hjem til deres underjordiske tue, tygger dem igennem til en grødagtig masse og anbringer sporer af en hestemt slags svamp i massen. Svampene spirer frem. De bliver nøje passet af særlige arbejdere i tuen, med lugning og beskæring, og danner nogle næringsrige, hvide knopper, som myrerne lever af. ■

Foto: BIOFOTO

En gravehveps har fanget en flue og bedøvet den. Nu bæres den hjem til boet, hvor den vil udgøre »madpakken« for en gravehvepse-larve.

Dyreverdenens narkoselæge

Gravehvepse har nok udviklet verdens mest fuldstændte bedøvelsesmiddel. Gravehvepse lever ikke i samfund som nogle af deres slægtninge blandt andre hvepse og bier. De graver deres æg ned i jord eller sand, men forsyner samtidig de larver, der kommer ud af æggene, med små »madpakker«, så de ikke mangler føde under opvæksten. »Madpakken« er f.eks. en sommerfugle-larve. Når en gravehveps finder et egnet bytte, stikker den det med sin brod og sprøjter et bedøvende middel ind i larvens krop. Derefter transporterer den larven hen til redehullet.

Larven dør ikke, men er to-

talt bedøvet, så de små hvepselarver risikerer ikke, at »madpakken« stikker af, og de kan begynde at æde af den. Samtidig sikrer det indsprøjtede bedøvelsesmiddel, at byttet holder sig frisk længe, og det indeholder endda stoffer, der modvirker chock, så byttet ikke dør, når hvepselarverne begynder at æde af det. Selv når byttet endelig dør, er der endda stoffer, der konserverer det en vis tid, så de unge hvepselarver ikke behøver at æde fordærvet mad.

Det er meget at klare med en enkelt indsprøjtning. Men gravehvepsens uovertrufne bedøvelsesmiddel kan. ■

WWF's to samarbejdspartnere i rejsebranchen, Travel Life og Albatros Travel, er klar med flere rejser til spændende og eksotiske steder i verden. I aftalerne med de to rejsebureauer indgår det, at WWF får et beløb til naturbevarelsesarbejdet. Beløbet er forskelligt for hver rejse, men er mindst 1000 kr. pr. solgt billet. God rejse!

I gnuens fodspor

Spændende safarirejse koncentreret om den store gnuvandring mellem Serengeti-sletterne i Tanzania og Masai Mara i Kenya. Hvert år, når kalvene er født, og det bliver småt med føde i det sydlige Serengeti, bryder de enorme gnuflokke op og indleder vandringen mod Masai Mara. I slutningen af juli og begyndelsen af august når de store flokke Mara-sletterne, hvor løver, leoparder og ikke mindst krokodiller har kronede dage. Det er rammen for vores safari til Østafrikas mest berømte naturområder. Fra Nairobi køres til Masai Mara, hvor vi efter nogle dage krydser grænsen og fortsætter gennem Serengeti til det berømte Ngorongoro krater. Turen går videre gennem Tanzania til Lake Manyara med de trækravlende løver og endelig til det lille spændende reservat Tarangire. De sidste par dage tilbringes i Amboseli og Lake Nakuru. En stor del af turen foregår i mobile rejløjre, da vi ønsker størst mulig fleksibilitet af hensyn til vildtets adfærd. Maksimalt 15 deltagere.

Tidspunkt: 31.7.92 - 14.8.92
Pris: 19.990 kr.
Rejseleder: Biolog Søren Rasmussen
Arrangør: Albatros Travel, tlf. 33 32 24 88

New Zealands Nationalparker

New Zealand byder naturmæssigt på næsten alt - bortset fra egentlige ørkener. Sydalpernes sneglitterende tinder, kronet af det majestætiske Mount Cook, langstrakte søer, dybe gletcherdale med isbræer og vandfald og den tempererede regnskovens træbregner, sydbøge og myrter. I sydvest et fjordlandskab som det norske, men delvist skovklædt og med sneklædte fjelde.

Nordøen er helt anderledes - ganske vist med bjerge, men det meste er frugtbart bakkeland med indskårne fjorde og et utal af småøer med stormfugle og skarver, kolonier af pelssæler, toppede pingviner, rødnebbede måger m.m. Centralt på Nordøen et af verdens mest dramatiske områder: Delvis aktive vulkankegler, lava- og tuffnarker, de skønneste kiselterrasser, boblende svovlkilder og koghede geysere. Nordøens berømteste træer er de gigantiske hvidfyrre og kaurierne, omtrent

Den mørke hvidskæving er den mest springende af alle delfinarter. Findes kun på den sydlige halvkugle og går tit i flokke på flere hundrede. Fotograferet under hvaltur ved Kaikoura på Sydøen.

så imponerende som de californiske kæmpefyrre.

Som følge af isolationen er dyrelivet lige så særpræget. Talrige »nathuse« vises kivi, og museerne udstiller de kolossale uddøde moafugle. Ugle- og keapapegøjer, den tyvagtige weka, den smukke tui og klokkefuglen ses og høres mange steder. En bådtur byder på den bedste chance i verden for at se kaskelot, foruden spækhugger, flere delfinarter, pelssæl, blå pingviner og kongealbatros.

Alt dette kan opleves på en 19 dages tur til nationalparker m.m. over det meste af både Nord- og

Sydøen. Programmet omfatter naturligvis også det moderne New Zealand og de polynesiske maoriers spændende og farverige fortid og nutid. Ud og hjemtur går via Honolulu på Hawaii med en enkelt dags ophold.
Tidspunkt: 14.11.92 - 6.12.92
Pris: ca. 35.000 kr.
Rejseleder: Docent, dr.phil. Torben Wolff, medlem af WWF
Verdensnaturfondens videnskabelige udvalg.
Arrangør: Travel Life, tlf. 33 15 57 44

Brasilien

Usædvanlig rejse til Brasilien, der kombinerer Sydbrasilens kystregnskov med det frodige og vildtrige naturområde Pantanal i Mato Grosso. Fra Sao Paulo går turen til den økologiske farm Fazenda Capricornio, der danner udgangspunkt for nogle spændende regnskovsvandring og kystture langt fra den ordinære turisme. Der bliver også tid til at besøge den historiske by Parari, inden turen går videre til de berømte Iguassu vandfald på grænsen mellem Brasilien, Argentina og Paraguay. Efter Iguassu går turen til det nordlige Pantanal. Herfra sejles i små kanolignende

både gennem et af verdens fjerneste og mest uberørte naturområder. Overnatningerne foregår i telt på denne del af turen.

Tidspunkt: 9.10.92 - 25.10.92
Pris: 19.990 kr.
Rejseleder: Biolog Christian Nansen
Arrangør: Albatros Travel, tlf. 33 32 24 88

Borneos jungle

Oplev regnskoven sammen med nogle af verdens sidste naturfolk, de sky penaner, der kender alt til junglens hemmeligheder. Turen går bl.a. til Bako Nationalpark, hvor der bliver rig lejlighed til at studere de mange enestående planter og dyr, der ikke findes andre steder i verden. Det er f.eks. næseabe. Vi besøger også de berømte huler i Gunung Mulu Nationalpark, hvor millioner af flagermus holder til. Endelig går turen til Mount Kinabalu og til et orangutang-projekt, inden der slappes af et par dage på kysten. En spændende og usædvanlig rejse, der indeholder en del vandring uden at være overvældende anstrengende. Indkvarterin-

gen varierer fra primitive gæstehuse i junglen til første classes hotelværelser, hvor dette er muligt.

Tidspunkt: 16.10.92 - 2.11.92
Pris: 21.890 kr.
Rejseleder: Biolog Carsten Broder Hansen
Arrangør: Albatros Travel, tlf. 33 32 24 88

Antarktis

Atter i år regner vi med at kunne gennemføre en Antarktis-ekspedition i december. Rejsebeskrivelse bliver udarbejdet i løbet af foråret.

Tidspunkt: December 1992
Pris: Ikke fastlagt endnu
Arrangør: Albatros Travel, tlf. 33 32 24 88

NATUR NOTER

Godt nyt om Bali-stæren

En af verdens sjældneste fugle, der i en årrække har været tæt på at uddø, ser ud til stadig at holde stand. Det er Bali-stæren, der kun findes et enkelt sted i verden, nemlig i Barat Nationalparken på øen Bali i Indonesien. Optrællinger i sommeren 1991 viste, at der var i størrelsesordenen 36-39 fugle, sammenlignet med 13-18 ved en tilsvarende tælling i marts samme år. Fine vejrforhold har tilsyneladende medført en god ungeproduktion, og dette i forbindelse med bedre beskyttelse af artens få ynglepladser giver begrundet håb om, at arten vil overleve. ■

Guyana

Naturbevarelsen har fået et kraftigt skub fremad i den sydamerikanske stat Guyana. Myndighederne har besluttet, at landets eneste nationalpark skal være 35 gange større, end den hidtil har været. Den omfatter nu ca. 6.000 km², hvoraf en væsentlig del er regnskov, og det svarer til et areal på størrelse med Sjælland. Den positive beslutning er sket efter et tæt samarbejde med WWF Verdensnaturfonden, der har stået for udarbejdelsen af forvaltningsplanerne for den nye nationalpark.

Guyana, der ligger nord for Brasilien, satser hermed langsigtet ud fra den erkendelse, at landet har mere brug for en bæredygtig udnyttelse af de store naturressourcer end for at ødelægge dem for at få en kortsigtet gevinst fra minedrift og vandkraft. ■

Tiger-reservater i Thailand

En nylig undersøgelse af tigers status i Thailand viste, at bestanden tæller højst 250 dyr. Som en følge af dette har myndighederne besluttet at oprette tre tiger-reservater, dvs. områder hvor arten skal have særlig beskyttelse. De foreslåede reser-

vater ligger alle inden for områder, der i forvejen er beskyttet på forskellig måde, og hvor der endnu findes levedygtige bestande af tigre. Med oprettelsen af egentlige tiger-reservater håber myndighederne, at arten kan reddes, og at antallet måske endda kan øges,

som det er sket i Indien. Her har oprettelsen af 17 reservater siden 1973 ført til, at antallet af tigre er mere end fordoblet, fra 1.800 dyr til over 4.000 i dag, hvilket er mere end halvdelen af hele verdensbestanden. ■

Det kræver kyn-
dighed at oprette
tigerreservater, så
der ikke opstår
konflikter mellem
de store katte og
den omkring-
boende befolkning.

Foto: WWF

Fedtfugle bedre end helikoptere

En koloni på 10.000 fedtfugle er mere effektive til at genplante skov på bjergsiderne i Venezuela end helikoptere. I bestræbelserne på at genplante skov på stejle bjergsider har man hidtil anvendt helikoptere, hvorfra frø er blevet spredt ud over områderne. Fedt-

fuglen, der er i familie med vores hjemlige natravn, lever af nødder og andre frugter fra oliepalmer og træer. Frøene passerer uskadt gennem fuglens tarmkanal, så den hjælper aktivt med til at sprede frøene. Fuglene bor i store kolonier, og en koloni på 10.000

fugle spreder hver måned 10 tons frø, viser nye undersøgelser. Derfor satser myndighederne i Venezuela nu på at forbedre mulighederne for fedtfuglene i de områder, hvor man ønsker, at skoven skal brede sig. De er de mest effektive frøspredere, man kender. ■

Tudse-art uddød?

Den gyldne tudse, *Bufo perigrinus*, der kun er kendt fra en enkelt lokalitet i Monteverde Tågeskovs-reservatet i Costa Rica, er måske uddød. Den er sidst set i 1987, hvor et større antal tudser som sædvanlig samledes ved det ynglevandhul, hvorfra arten er kendt. Imidlertid tørrede vandhullet totalt ud den pågældende sommer, og siden har ingen set noget til den gyldne tudse. ■

Kampagne for at redde manat

Amazon-manaten er den ene af de tre arter af manater, der findes i verden. Manater er planteædende pattedyr, der er specialiserede til at leve i vandet. Manater kaldes også søkøer. Amazon-manaten findes kun i ferskvand i Amazon-flodsystemet i Sydamerika, og den er langt den sjældneste af de tre arter. Selv om det er

forbudt at jage den, bliver dens kød stadig solgt på markederne i mange Amazon-byer, og det er en trussel mod artens eksistens. Der er derfor iværksat en kampagne, der skal få folk til at op-høre med at købe manat-kød, i hvert fald indtil artens situation er blevet bedre, så der igen kan tillades en kontrolleret jagt på den. Kampagnen følges op med bestræbelser på at sikre de natur-områder, hvor dyrene holder til. Desuden er der planer om opdræt af manater i fangenskab med henblik på udsætning af dyr i naturen. ■

NOTER OM WWF

Workshop om biologisk diversitet

WWF var arrangør, da non-governmentale organisationer (NGO'er) fra hele verden mødtes i København for at diskutere indholdet i Konventionen om Biologisk Diversitet, som i øjeblikket forhandles under FN's Miljøprogram UNEP. Resultatet af dette møde, workshoppen, er nu blevet præsenteret for de officielle forhandlere. NGO'erne lægger især vægt på, at de rige lande, som ønsker at udnytte den biologiske rigdom i u-landene, også betaler for bevarelsen af den biologiske diversitet – dvs. naturen. Og samtidig må u-landene sikres adgang til de resultater, der opnås på grundlag af udforskningen af de biologiske ressourcer. Workshoppen fik økonomisk støtte fra Danida, Miljøministeriet og ODA (den britiske bistandsorganisation).

Naturens spisekammer

I 1991 har WWFs medlemmer og øvrige støtter givet godt 400.000 kr. til vores kampagne for at bevare naturens mangfoldighed af dyr og planter. Vi kalder kampagnen Naturens Spisekammer, fordi vi har valgt at fokusere på den fødevare-nytte, vi kan have af naturens mangfoldighed. Pengene går til fem projekter, der alle sigter på at bevare områder, hvor der findes særlig mange dyr og planter. For et par år siden samlede vi også midler ind til bevarelse af naturens mangfoldighed – da fokuserede vi på Naturens Medicinskab.

Penge til vådområde i Zambia

Udpint af sin mangeårige jagt på Nilens kilder døde den berømte britiske opdagelsesrejsende, David Livingstone, i 1873 ved bredden af de udstrakte Bangweulu-sumpe i Zambia. Disse sumpe rummer en meget rig natur med sjældne antiloper og store bestande af fisk og fugle. De er hjemsted for mange mennesker, der lever af fiskeri, agerbrug og jagt. WWF har længe arbejdet på at sikre Bangweulu-sumpenes fremtid som hjemsted for mennesker og dyr ved at hjælpe den lokale befolkning til en bæredygtig udnyttelse af de naturlige ressourcer. Arbejdet får nu en betydelig

saltvandsindsprøjtning, fordi vi har fået tilsagn om en bevilling på 11,1 millioner kroner fra den danske regering via Danida. Det giver os mulighed for at gøre en koncentreret indsats i en ny del af Bangweulu-sumpene i de

næste to og et halvt år. Det er anden gang, WWF modtager Danida-penge til et større projekt. Første gang var i august 1990, hvor Danida bevilgede 14 millioner kroner til et ørkenprojekt i den vestafrikanske stat Niger. ■

Lokalbefolkningen dyrker ris – her er kvinderne gået ud for at høste den modne ris.

Naturpris til »Andreas Løvfrø«

For anden gang har lokalafdelingen i Sønderjylland uddelt sin Naturpris, som denne gang gik til Andreas »Løvfrø« Andersen, Augustenborg. Overrækkelsen foregik ved lokalafdelingens koncert med Radioens Big Band i november i Aabenraa. Andreas Andersen fik prisen som en påskønnelse for hans store indsats, der har haft afgørende betydning for løvfrøen på Als.

Andreas »Løvfrø« Andersen, til venstre, modtog Naturprisen 1991 for sin indsats for at redde løvfrøen på Als. Formand for lokalafdelingen i Sønderjylland, direktør Harald Agerley, overrakte prisen.

WWF laver øko-lejr

WWF-Holland inviterer unge mellem 15 og 30 år til international øko-lejr i Holland 5.-14. august 1992. Mellem 60 og 200 unge fra hele Europa vil få en enestående chance for at møde andre unge, der er interesserede i natur, miljø og WWF's arbejde. Programmet består bl.a. af ekskursjoner med kano, på cykel eller til fods, diskussioner og besøg i Hollands enestående natur. Prisen for lejropholdet bliver 700 gylden (ca. 2500 kr.), og det inkluderer mad, indkvartering og alle udgifter i forbindelse med ekskursionerne. Rejsen til Holland er ikke inkluderet. Rejsen koordineres af WWF-Danmark. Interessert? SÅ TILMELD DIG NU. Tilmeldingsfristen er fredag den 27. marts. Ring eller skriv til:

WWF Verdensnaturfonden
Att: Birgit Friis
Ryesgade 3 F
2200 København N
Tlf.: 35 36 36 35

I perioden 6.-8. august kan man vælge mellem tre forskellige tre-dages ekskursjoner, bl.a. til den smukke vadehavso Schiermonnikoog, hvor der er rige muligheder for at studere fuglelivet.

Titlen på Dronning Margrethes motiv er »Landskab til et tabt sagn«.

1991, der er det højeste hidtil, skyldes ikke mindst, at Hendes Majestæt Dronning Margrethe II havde udvalgt en af sine smukke akvareller som motiv på et af julekortene. Ikke overraskende solgte netop dette kort helt overvældende – nemlig 246.000 ud af ialt 367.000 kort. ■

Julekort for naturen

Den gode tradition med at sende hinanden julekort betød i 1991, at WWF fik 750.000 kr. til arbejdet med at redde naturen. Det beløb er resultatet af samarbejdet med reklamebureauet Lund & Raffel om salg af julekort til virksomheder og private – et samarbejde, der nu har givet støtte til WWF i 12 år. Det gode resultat i

Kolde is gav varme penge

Der er blevet solgt ikke færre end 842.314 panda-is fra Eventyr Is i sommeren 1991, og det betyder, at WWF har fået 210.578 kroner til sit arbejde med at redde truede dyr og planter over hele verden. For hver solgt panda-is gik der 25 øre til WWF. De kolde penge vil fortrinsvis blive brugt i de varme lande, hvor problemerne med at redde naturen er størst og mest presserende. ■

Det sætter gang i fantasien at vinde millioner på opsparing

Flere af vore kunder har prøvet at få det herlige gys og den overraskelse, det giver at vinde en millionpræmie.

I Unibanks Gevinstopsparing udtrækker vi hver måned gevinster for millioner af kroner.

Kun på Unibanks Gevinstopsparing kan De hæve, når De vil – uden opsigelse.

Kom ind og hør mere om, hvordan De får chancen for at vinde millioner uden at sætte en krone på spil.

Træk gaver til WWF fra i skat

Når man giver en gave til WWF's naturbeskyttelsesarbejde, kan man trække beløbet fra på selvangivelsen, hvis beløbet er på mindst 500 kr. om året. Man kan dog kun trække den del af beløbet fra, der ligger mellem 500 kr. og 3000 kr. årligt. Giver man f.eks. 1500 kr. til WWF's arbejde om året, kan man med andre ord trække de 1000 kr. fra på selvangivelsen. Loven om fradrag for gaver har eksisteret i mange år, men hidtil har den nedre og øvre grænse for det beløb, man kunne trække fra, været noget lavere. De nye grænser blev fastlagt, da Folketinget vedtog en ændring i ligningslovens § 8 A, stk. 1. ■

Magdalene Rue begyndte sit arbejde i WWF ved årsskiftet.

Ny indsamlingsmedarbejder

WWF Verdensnaturfonden har fået en ny indsamlingsmedarbejder. Det er Magdalene Rue, som kommer fra MemoBase, hvor hun har været konsulent i markedsføring. Magdalene Rue er uddannet bibliotekar og er 33 år, er gift og har to små børn. Hun har arbejdet med marketing i seks år, og vil i WWF koncentrere sig om at skaffe flere støtte-medlemmer og deltage i kampagnearbejdet. ■

Gaver og bidrag

Perioden 26.9.-16.12.1991

WWF Verdensnaturfonden ønsker at sige tak til alle bidragydere. Det er alene pladsmangel, der tvinger redaktionen til kun at bringe oversigten over bidrag på 500 kr. og derover til WWF's hjælpearbejde. Tak for hjælpen.

Nye støttekredskontrakter:

1.500 kr. pr. år: Jan Duckert, Thorkild Kristensen, Ebba Otzen
2.000 kr. pr. år: Mads Øvlisen

Gaver og bidrag:

Else Skarboek 2.000, Lars Jørgensen 1.500, Margit Christensen 2.600, Karin Andersen 1.500, Gissfeldt Godskontor 1.500, M. Toklam & Sønner 1.000, Hans Busk 500, Jan Skytthammer 625, Otto Højmark Andersen 8.000, A/S Tindania 4.000, Ole Ebbe Andersen og Gertrud Andersen Familielegat 5.000, Control Data A/S 2.500, Pia Sturup 500, C. Koefoed Larsen 700, Berendsen Linnel Service A/S 500, G. Schleisner 500, Niels Dam 500, Birthe Roikjer 1.000, Erik Mygind 500, N.N. 1.500, Preben V. Larsen 550, Kirsten Fjeldborg 500, Kiehn Nikolajsen 760, Østet Fri- og Effenskole 5.000, Supersoft A/S 12.000, B. Hansen 1.000, Knud og Rigmor Wiedemanns Legat 200.000, Claus David Nielsen 500, Johannes Edelberg 1.300, Elise Bjørklund 500, Yvonne Hansen 500, Jan Buch-Larsen 1.300, Henrik Raagaard 500, S.M. Krag 500, Paul Lorenzen 800, Kai West 500, Klaus Köhler 500, Asta Hansen 500, Aage Wichmann 500, Jan Bjerregaard 530, Body Shop 597, Jens Veselsky Pedersen 500, Pia Hein Brænjerg 650, Elektrikere for Fred 2.040, E.L. Smidh & Co. A/S's Gavefond 10.000, Claus Skovhus 500, Brian Hauve 500, Iwan A. Paluszewski 500, Otto R. Henriques og Hustru Elisa Henriques f. Bendix' Mindelegat 5.000, Henning Halck 1.000, Rotaker 500, H.K. i København 1.000, Jørgen Foss 500, Gunnar Haagensen 500, Ejendomsfunktionærenes Fagforening 500, Fabrik- & Specialarbejder Forbund 500, Jørn Nielsen 500, Arne og Ruth Bonde 500, Lotte Treschow 800, Gerda Nielsen 1.000, Lotte Lyksborg 500, Familien Pedersen 500, Gitte Nielsen 500, 007286 500, Henri T. Birch 700, Kurt Sørensen 500, Knud Rasmussen 500, Busch-Petersen 500, Trine Dall + 4 klassekammerater 1.224, Era-Ora 500, Anders Wind Christensen 500, Promentor Management 500, Panda March ved Tina Skotte & Sten Ottesen 1.000, Inger Brandt 595, Arbejdernes Fællesorganisation, Nibe 500, Café Esther A/S 2.300, Søren Petersen 1.300, H.C. Pedersen 500, Steen Jørgensen 1.300, Fritz Togo 500, Ester Larsen 500, Kirsten og Jens Ole Steen 500, Marit Mjelde 1.300, Susanne Jensen 500, Jørgen Rudfeldt 600, Vagn Lindstrøm 500, Solveig Lynning 1.000, Helle Kragh Petersen 500, Lotte Bendtsen 500, Anne Grethe Andersen 500, Karin Andersen 500, Aksel Østergaard 500, Peter Stig Andersen 1.300, Ellen Andersen 1.000, Arne Skov ApS 500, Tage Hansen 500, Olaf Sørensen 1.000, Jens Peter Andersen 500, Special & Fabrikarb. Fagforening 500, Peter Bruun 500, Hanna Pedersen 650, Henrik Ragaard 500, Dagaard Sørensen 1.000, Grete Skov 500, Carsten Pedersen 500, Kirsten Fjøs 500, Aase Trautner 500, Hanne Hansen 600, Camilla Dueholm 600, Dansk Frisørforbund 10.000, Svend Erik Pedersen 700, Eva Buch-Larsen 1.450, H. Kolling Andersen 700, Helge Smith 500. ■

BREVKASSEN

Skriv til Levende Natur, mærket »Brevkassen«.

Spørgsmål vil blive besvaret af et panel af WWF Verdensnaturfondens videnskabsfolk og eksperter. Spørgsmål, der ikke er plads til i bladet, besvares personligt.

Gæld for natur

Jeg har fornyligt læst, at Verdensbanken vil hjælpe gældstyngede u-lande af med en del af deres gæld ved hjælp af noget, som kaldes gæld for natur. Hvad det betyder det, og er det noget WWF er involveret i?

Med venlig hilsen
Lars-Bo Jørgensen
Dragør

WWF Verdensnaturfonden fik ideen til gæld for natur-aftaler i midten af 1980'erne og indgik den første i 1987. WWF var dermed pioner på området. Aftalen blev lavet med Ecuador, og denne aftale er blevet model for alle de aftaler, der er lavet siden da. WWF har siden 1987 indgået en halv snes gæld for natur-aftaler. Verdensbanken har overtaget ideen, og har indgået adskillige lignende aftaler med fattige, gældsplagede lande. Ecuador-modellen ser således ud: Ecuador skyldte en stor, amerikansk bank en større sum penge. WWF købte gældsbeviser til en værdi af 3 millioner dollars af banken for kun 1 million dollars. Derved kom Ecuador til at skyldte WWF pengene. WWF aftalte derefter via vores lokale samarbejdspartner, Fundacion Natura, med Ecuador, at tilbagebetalingen af pengene ikke skulle foregå i dollars, men i den lokale møntfod. Ecuador udstedte derpå statsobligationer til Fundacion Natura på et beløb, der svarede til otte gange de 3 millioner dollars. Det var Ecuador mere end villige til, fordi pengene blev i lan-

Bøffer af strandede hvaler

Hvorfor kan man ikke aflive de strandede hvaler (på Fanø) og sælge kødet? – En del af pengene kan jo gå til WWF og/eller andre naturorganisationer. Er det ikke ressourcespild at lave lækkert kød til biogas? – Er man bange for, at der pludselig (på papiret) skal strande en masse hvaler?

Venlig hilsen
Christina Westh
Vingtoften 232
Herlev

Umiddelbart virker det ikke særligt hensigtsmæssigt, at flere tons kød blot destrueres eller bruges til fremstilling af biogas. Når nu hvalerne alligevel er strandede og døde, vil mange måske sige. Lokale beboere på Fanø tog da også sagen i deres egen hånd og skar i nattens mulm og mørke store lunser kød ud af de tre kaskelothvaler, der strandede på Fanø i december 1991.

det. Fundacion Natura brugte og bruger fortsat renterne fra statsobligationerne til at lave naturbevarelsesarbejde for – hvorved lokale beboere kommer i arbejde og bliver uddannet, områder bliver beskyttet osv. Med til forklaringen hører også, at mange u-lande, som vi betragter som fattige, især er fattige på fremmed valuta, mens de er rige på arbejdskraft, naturværdier – og egen valuta. Kritikere af gæld for natur-aftalerne fremfører, at de blot er en ny form for økonomisk binding af u-landene. Måske vil landet hellere opføre en skole end bevare et stykke regnskov for pengene. Svaret er, at det er en slags binding, men en binding, hvor man i fuld overensstemmelse med den lokale regering finder aktiviteter til gavn for landet – og som sikrer den bæredygtige udnyttelse af de levende ressourcer. WWF har hidtil haft gode erfaringer med disse aftaler.

Venlig hilsen
Mag.art. Kim Carstensen

Men det er faktisk klart ulovligt. Alle hvaler er fredede i Danmark. De må derfor ikke jages, og kødet af dem må ikke udnyttes, heller ikke kød af døde, strandede hvaler. Siden 1981 har alle EF-lande haft forbud mod handel med hvalkød, hvilket betyder, at f.eks. færøsk grindekød eller grønlandsk hvalkød ikke kan købes i danske butikker.

Disse strenge regler skal ses i lyset af ønsket om en generel beskyttelse af hvalerne. Tillod man f.eks., at der kom hvalkød på markedet, ville det være svært at kontrollere, hvor det stammede fra, og man risikerede, at kød fra ulovligt nedlagte hvaler også

blev gjort til genstand for handel. Derfor har man et generelt forbud. Så er der ingen tvivl. Det sker i henhold til den internationale aftale, Washington-konventionen, om handel med truede dyr.

Forbudet gælder altså også kød fra strandede hvaler, eller f.eks. marsvin fanget i fiskenet. Svaret på det sidste af dine spørgsmål er derfor, at der hermed for »svage sjæle« ikke er den mindste gevinst at hente ved at hjælpe hvaler lidt på vej til enten at strande eller gå i fiskenet.

Venlig hilsen
Biolog Tommy Dybbro

Det er altid en stærk oplevelse af se hvaler på havet. Her er det en kaskelot, der dykker. Billedet er taget ved Grønland.

Sælskindspelse

Det danske hold, der deltager i vinter-OL i februar, er iført pelse, lavet af skind fra grønlandske sæler. Jeg ved godt, at det ikke har noget at gøre med baby-sælerne, men jeg er alligevel i tvivl om, det er helt i orden. Hvad mener WWF?

Venlig hilsen
Jytte Nordahl
Søllerødpark 15
Holte

Den grønlandske fanger-befolkning har i mange generationer haft sælfangsten som hovederhverv. Før inuitterne fik regelmæssig kontakt med hvalfangere fra Europa og USA i 1600-tallet, brugte de alle sælskindene selv. Men siden da har sælskindene været en vigtig salgsvare, som inuitterne brugte til at skaffe sig i begyndelsen bl.a. jern og perler og senere te, kaffe, sukker, mel og andre varer. Der har aldrig

været tale om en overudnyttelse af sæler i Grønland – sæler er slet ikke så lette at få fat i, selv om fangerne er udstyret med moderne rifler og stærke nylongarn til vinterfangsten fra iskanten. Heller ikke i dag er der tegn på, at der sker en for stor fangst af de sælarter, der jages. I Grønland findes der ikke egentligt landbrug, men dog fårehold og lidt rensdyrhold. Fiskeri og fangst er de altdominerende erhverv. I Grønland bruges sælskindene stadig til kamikker og skindtøj, men også til kajakker, tasker, remme og andre brugsgenstande. De sælskind, der eksporteres, garves i Grønland – og en del af syningen til færdige pelse foregår efterhånden også lokalt. Det er med til at skabe arbejdspladser i et land, hvor det kan være svært at skaffe arbejde. Køber man sig en grønlandsk sælskindspels er man med til at støtte et erhverv i et land, hvor en stor del af befolkningen lever efter årtusind gamle traditioner. WWF har ikke noget imod, at det danske OL-hold er iført grønlandske sælskindspelse.

Med venlig hilsen
Generalsekretær Lene Witte

Klor skal ud

Du bruger klor hver eneste dag, når du drysser salt (natriumklorid) på maden. Det sker der ikke noget ved. Men udvinder man klorene fra saltet – og det er, hvad der sker i industrien – så får man mulighed for at lave nogle af verdens mest giftige stoffer

Af Jörn Eskildsen,
Bæredygtighed Aps

Klor er et meget aktivt grundstof. Det har været med til at gøre livet lettere for os mennesker på kort sigt, men til et helvede på bare lidt længere sigt.

I 1930'erne faldt man i svime over CFC-gasserne. De kunne ikke brænde, var ugiftige for mennesker og meget billige at fremstille. Det helt ideelle til køleskabe og mange andre produkter. I dag er Jordens ozonlag ved at forsvinde på grund af CFC-gassernes succes. CFC-molekylerne er sammensat af klor, fluor og kulstof. Det er kloratomerne, der spiller den aktive rolle, når ozonlaget nedbrydes.

Klor blev igen aktuelt i 1940'erne som ingrediens i et nyt vidundermiddel, nemlig DDT, der skulle kunne dræbe alle former for skadedyr i landbruget. Men prisen var høj: DDT er meget svært nedbrydeligt. Så efter at have dræbt de skadelige insekter forbliver det kemiske stof i miljøet.

Da vi opfandt plastic, blev klor atter sat i centrum. Vi kender alle masser af nyttige ting i plastic, men prisen for disse bekvemmeligheder er stor. I mange år har plastic været det samme som polyvinylchlorid (PVC), og det giver store problemer som affald.

Når klorene frigøres ved afbrænding i f.eks. forbrændingsanlæg, sendes den op i atmosfæren med skorstensrøgen. Kloratomerne vil derefter kunne vaskes ned fra himlen som syreregn. Ved forkert afbrænding af PVC er der ligeledes risiko for udslip af de meget giftige dioxiner. PVC er i dag hovedsynderen, når det gælder klor i affald.

Klor bruges og er blevet brugt utallige steder i industrien. Her er nogle eksempler: PCB i transformatorer og maling, blegning af papir, tilsætning i benzin, opløsningsmiddel i rettelak og mange andre produkter.

Den måde, vi bruger klor på, er så kompleks, at vi efterhånden ikke aner, hvad der bliver af det. Man undersøgte f.eks. nogle muslinger ved Göteborg for klorforbindelser. Tre procent af disse forbindelser kunne man genkende som PCB, resten – 97 procent – var forbindelser i andre sammensætninger end de oprindelige.

Hvad kan man gøre

Vil du tage hensyn til miljøet, så undgå produkter med klorforbindelser, der er farlige for miljøet. PVC-plastic findes stadig i emballager, i visse industriprodukter, på kontoret og i hjemmet.

I dag findes der udmærkede alternative plastictyper på markedet. Oftest er de fremstillet af miljøvenlig polypropylen (PP) eller polyethylen (PE), afhængig

af hvor hårdt eller blødt produktet skal være.

Afleveres PVC-affald til forbrænding, risikerer man at sende livsfarlige dioxiner ud i miljøet og gøre regnen sur med saltsyre. I nogle kommuner kan man aflevere plastaffald i særlige containere på lossepladsen.

Undgå også freon og de skumplasttyper, der er baseret på CFC-gasser. Der arbejdes intenst på at fremstille alternativer til CFC-gasserne, men trods store fremskridt er de bestemt ikke afskaffet endnu. CFC-gasser bruges stadig i isolering, køleskabe, sportssko m.m.

Tjek at skrivepapir, kaffefiltre, bleer, hygiejnebind – ja, også vaskepulver – ikke er bleget med klor. Klorblegede produkter er med til at ødelægge havmiljøet for fisk, sæler og søfugle. Køb allerhelst produkter, der slet ikke er bleget. Lige meget hvilket blegemiddel, man bruger, slider det på naturen.

Hvad nu med den Klorin, vi kender fra rengøringen?

Man ødelægger hverken ozonlaget eller laver dioxin ved at hælde Klorin i afløbet. Under normale pH-forhold vil Klorin i mindre mængder være uskadelig i miljøet. Derfor bør man begrænse sit forbrug af Klorin. Klorin er sådan set farligst for dig selv. Det svier i øjnene og irriterer dine slimhinder. Blandes Klorin med syreholdige rengørings-

midler, så dannes der livsfarlig klorgas. Den kan man dø af.

Klor skal ud

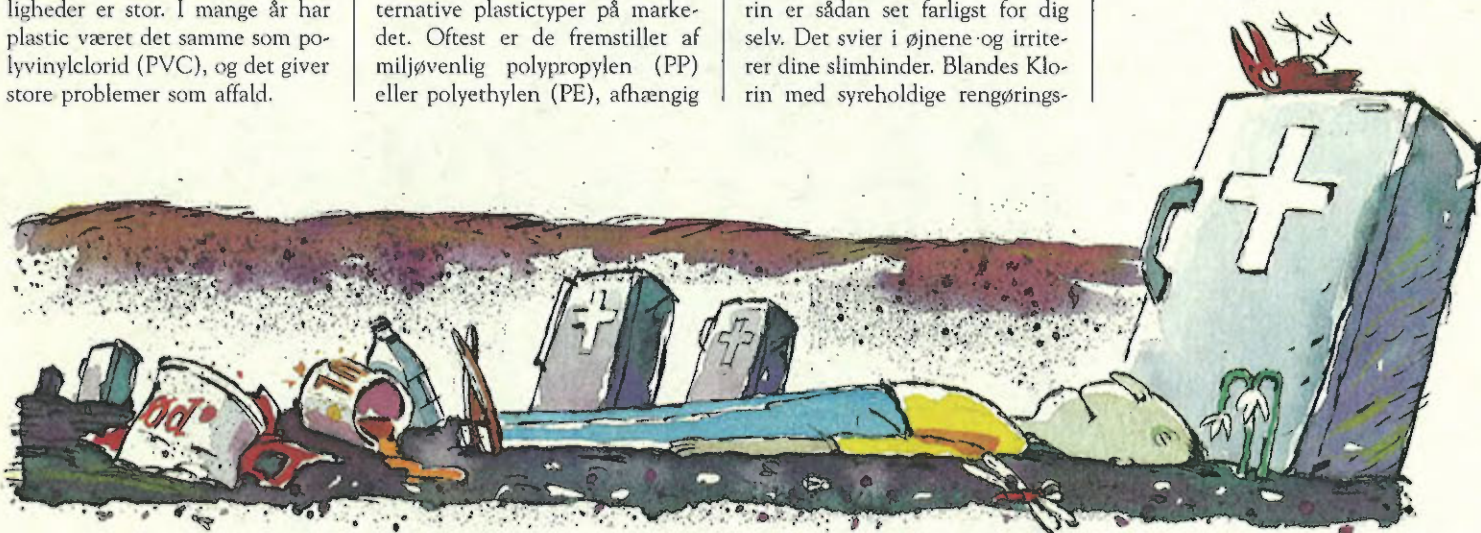
Meget godt er der sket i de seneste år. CFC-gasser er allerede fjernet fra spraydåser, triklorethan forbydes i rettelak fra 1993, DDT blev forbudt i 1960'erne, og PCB er på vej ud.

Produkter med klor er svært nedbrydelige. Derfor har vi sandsynligvis kun set toppen af isbjerget, og blandt ledende miljøfolk er der ingen tvivl: Vi skal have klor helt ud af produktionen.

Det huer ikke industrien. Den amerikanske klorvirksomhed Clorox hyrede derfor et af USA's største reklamebureauer, Ketchum Communications, til at udarbejde en mediestrategi for industrien.

Krisestrategien skulle være hemmelig, men den blev »lækket« til miljøfolk. Ifølge planen blev Clorox rådet til at ansætte »uvildige« videnskabsfolk til at »drage videnskabelige resultater og metoder i tvivl«. Al kritik skulle ignoreres og i hvert fald ikke anerkendes, og kritikere skulle konsekvent kaldes »miljøterrorister«.

Spørgsmålet er naturligvis, hvem der i dette tilfælde optrådte som »miljøterrorister«... ■

– Jeg hørte engang en sang, der handlede om fremtiden. I sangen tog en mand sin søn ud for at se på det allersidste træ. Træet var pakket godt ind og beskyttet mod omgivelserne, så det kunne gro og overleve. Manden og drengen kiggede på træet og syntes, at det var vidunderligt. Den sang skræmte mig.

Maria Stenz har beskæftiget sig med natur og miljø i over 20 år. Hun har siden slutningen af '60'erne lavet sange og teater, hvori naturen og menneskets brug – misbrug – af omgivelserne spiller en fremtrædende rolle. Utallige danske børn har fået et nært forhold til vand og myreslugere fra hendes »Noget om vand« og »Myrna og myreslugerne«.

– Vi skulle nødigt ende der, hvor naturen er noget, man kun kan opleve på et museum. Det er ganske vist begrænset, hvad vi har af vild natur i Danmark – men den natur, vi har tilbage, skal vi passe godt på. Det danske kulturlandskab med heder, skove, enge og strande er vores natur, vores ansvar.

– Det er op til den enkelte person at gøre noget. Det er for tyndt bare at sige, at det er de andres ansvar. Det nytter heller ikke noget at have de rigtige holdninger, hvis man ikke i sin egen dagligdag lever op til ansvaret. Alle har mulighed for at gøre en indsats. Det starter med dig selv.

– Det handler om viden, og det er også det enkelte menneskes ansvar at opsøge viden og forstå sammenhænge. Ellers ender man alt for let med en mode-opfattelse af naturen. Så bliver det til en eller anden hysterisk holdning om »at man ikke må gå med pels«. Der er intet galt i at gå med en grønlandsk sælskindspels – tværtimod! De grønlandske fangere lever i harmoni med naturen ved at jage sæler. De spiser kødet og bruger mange af skindene selv. Overskuddet sælger de til os herhede og køber mad og andre fornødenheder for pengene.

– Derfor skal man tænke sig om, prøve at forstå de ofte komplicerede sammenhænge og så først danne sig en mening, få sig en holdning. Og

Naturen er vores fælles ansvar

– derfor støtter jeg WWF
Verdensnaturfonden

Maria Stenz.

man kan ikke blot overføre sit eget syn på naturen til andre folkeslag og kulturer. Men derfor kan man godt tage udgangspunkt i sin egen dagligdag. Der kan man finde begyndelsen på den røde tråd, der bør gå gennem tilværelsen. Selv om vi hver for sig kun er en lille del af klodens mangfoldighed af liv, kan vi alligevel gøre vores til at sikre livet på kloden.

– Det hænger sammen, alt det der foregår på kloden! Når man er blevet bevidst omkring betydningen af miljøet i ens egen tilværelse, så kan man begynde at udvide sit syn til det mere globale.

– Vi har alle et ansvar over for de kommende generationer. De skal vel ikke kun opleve naturen på museum.

Maria Stenz er først og fremmest skuespiller. Hendes hovedinteresse var helt fra begyndelsen børneteater. Hun har især været tilknyttet Det Lille Teater og medvirker da også i teatrets 25 års-jubilæumsforestilling *Ali Baba og de fyrretyve røvere*. Med en lang række børneplader, bl.a. *Den hæse drage* og *Myrna og myreslugerne* er hun nået ud til et stort børnepublikum. Maria Stenz spænder dog vidt, og fra 1980'erne har hun i lige så høj grad lavet teater for voksne. I 1986 spillede hun hovedrollen i *Tone* på Hvidovre Teater. Hun har optrådt på CaféTeatret, hvor hun senest har medvirket i Henrik Nordbrandts *Arabesker*. Fra 1986 har hun sammen med Brigitte Kolerus været meddirektør på teatret Sorte Hest. Men Maria Stenz er også sanger, og både i radio og på LP'er som *Mit navn er Maria*, *Marias julekalender* og *I virkeligheden* kan man nyde hendes rene, klokkeklare stemme. Sin støtte til WWF Verdensnaturfonden har hun bl.a. vist ved at gå ind i støttekomiteen for »Junglevagt for Amazonas«, WWF's projekt i Peru, der omtales inde i bladet.